

Lääketieteen historiasta toivoa ihmiskunnalle

■ OIVA TURPEINEN

Heikki S. Vuorinen: *Taudit, parantajat ja parannettavat*. Vastapaino Tampere 2010.

Heikki Vuorinen painottaa kirjansa esipuheessa, että lääketieteen historian kirjoittamiselle oli käytännön tarve, koska ajanmukaista suomalaista oppi- tai tietoteosta ei ollut olemassa. Heti perään Vuorinen kuitenkin muistuttaa, että Hannu Vuoren *Lääketieteen historia – sosiaalishistoriallinen näkökulma* (1979) on edelleenkin nostettava ylähyllylle. Niin ikään hän tähdentää aiempiakin merkittäviä saavutuksia jo 1800-luvulta lähtien. Korokkeelle kohoavat muun muassa Elias Lönnrot, Frans Rabbe, Otto Hjelt ja Konrad Relander.

On luonnollista, että nykypäivän lääketieteen merkiteoksia on vaikea nostattaa yhteen teokseen. Sellainen massiivinen kirja on tutkimusprofessori Juhani Eskolan, ylilääkäri Pentti Huovisen ja osastoylilääkäri Ville Valtosen teos *Infektiosairaudet*. Vuoden 1998 toisessa painoksessa päästiin lähes tuhannen sivun seutuville.

Erityisellä lämmöllä Vuorinen muistaa edesmenneen professori Leo Hirvosen *Lääketieteen historia* -teoksen vuodelta 1987. Hirvosen vuonna 1988 Roomassa johtama seminaari opasti Vuorisen lääketieteen pitkälle polulle. Kaksikymmentäkaksi vuotta myöhemmin merkittävä lääketieteellinen historiateos oli valmis. Sen lisäksi Vuorinen on julkaissut lukuisan määrän artikkeleita ja laajempia tutki-

muksia. Yksinomaan käsillä olevan teoksen kirjallisuusluettelossa on yhdeksäntoista Vuorisen tutkimusta. Heikki Vuorisen poika Matti on laatinut kirjaan useita selvittäviä kartoja.

Antiikin tukeva pohja – taudit yhteisöissä

Vuorisen historiateos nousee historian hämärästä, keräily- ja pyyntikulttuureista. Sieltä matka jatkuu Mesopotamiaan ja Egyptiin, joissa vallitsi jo korkeakulttuuri.

Keräily- ja pyyntikulttuurien painajaisina olivat muun muassa vammat, suolistolaiset ja krooniset taudit. Vuorisen mukaan jo tällöin malaria ja muutkin hyönteisten välittämät taudit vaivasivat ihmisiä. Kyse oli tavattoman pitkästä ajanjaksosta, jona aikana ihmisten aivojen koko ilmeisesti kolminkertaistui. Ehkä tämä muutos antoi vauhtia keksinnöille ja maataloudelle noin kymmenen tuhatta vuotta sitten. Syntyi pysyviä asuinpaikkoja, kyliä ja kaupunkeja sekä lopulta valtioita. Samalla tautien määrä kasvoi. Kotieläimet ja veden huono laatu levittivät tartuntatauteja entistä enemmän.

Välimeren ympäristöön syntyi viidenneltä vuosisadalta ennen ajanlaskua lähtien kaupunkivaltioita. Antiikin Kreikan nousu loi pohjaa lääketieteelle. ”Ateenan taudin” tunnistaminen kirjallisista lähteistä oli merkkipaalu vuosilta 430–426 ennen ajanlaskua. Aleksanteri Suuren valloitukset osapuulleen sata vuotta myöhemmin laajensivat alueita aina Intian rajoille asti. Tärkeä pylväk oli myös Aleksandrian perustaminen Egyptiin. Taudeista lepra nosti yhä enemmän päätään. Rooman imperiumin laajeneminen Välimeren ympäril-

le nostatti epidemioita. Toisaalta puhtaan veden ansiosta vältyttiin monilta taudeilta.

Keskiajalla ja renessanssin vuosina kauppayhteydet kasvoivat. Samalla tautisuus lisääntyi. Globaalisuudesta saatiin oppia, kun läntiseltä pallonpuoliskolta saatiin kuppia ja vastalahjaksi annettiin isorokko. Läntisessä maailmassa kuoli yhtä lailla nuoria kuin vanhuksia isorokkoon. Ja Euroopassa – kuten Aasiassakin – syfilis aiheutti suunnattomia kärsimyksiä.

Tulevaisuuden visiot – missä viisaus?

Vuorisen mielestä historiaa voidaan tulkita siten, että antiikista alkaen lääketiedettä on leimannut rationaalinen ajattelu. Näin valistusajan usko järkeen on muuttanut maailman paremmaksi paikaksi elää. Sairauksien hoito on myös muuttunut yksilöllisemmäksi.

Vuorinen ei esitä erityisen korkeakulttuurista näkemystä ihmisestä toteamalla lääketieteellisen historian osoittavan, ”että ihminen ei ole lajina älykäs”. Vuorinen tähdentää, miten 1900-luvun puolivälin jälkeinen optimismi osoittautui ennenaikaiseksi. Uskottiin että tartuntataudeista on päästy eroon rokotteiden ja antibioottien avulla. Kuitenkin 2000-luvun alussa kuva ihmiskunnan terveydestä synkistyi. Sosiaaliset ja alueelliset erot korostuivat ja toisaalta kehittyneissäkin maissa ihmisten eliniän suoranaisen hyppäyksen kintereillä on pullahtanut joukko tauteja, kuten sydän- ja verisuoniongelmat, syövä, allergiset taudit ja diabetes.

Kirjoittaja uskoo kuitenkin miltei vuorenvarmasti ihmisten luottavan itseensä. Hän nostaa esiin antiikista liikkeelle lähteneen rationaa-

lisen ajattelun, jota on siivittänyt valistusajan usko järjen voimaan. Nämä historian virrat ovat osoittautuneet tehokkaiksi keinoiksi. Niiden voimalla on mahdollista muuttaa maailma aiempaa paremmaksi paikaksi. Näkökulman tueksi Vuorinen nostaa sen, että kehittyneissä länsimaissa äitiyskuolleisuus on miltei tyystin hävinnyt sekä imeväiskuolleisuuden ja muun lasten kuolleisuuden määrät ovat vain murto-osia siitä, mitä ne olivat vielä 1900-luvun alussa.

Kirjoittaja on professori.